

A könyvnek legérdekesebb részei éppen ezek a mélyrenéző fejezetek. Egy közéleti szereplésben felmagasztosult ember jelenik itt meg előttünk, aki felismeri, sőt megszenvedi az emberi természet gyarlóságát és leleplezetlen őszinteséggel tárja fel egyéniségének minden fogyatkozását.

Zolnai könyve stílusában és felfogásában egyaránt érett mű. Mértéktartó tárgyiaságával és szempontjainak sokrétűségével eredményesen szolgálja a helyesebb Rákóczi-kép kialakulását.

Vlasy József.

Féja Géza, A felvilágosodástól a sötétedésig. Magyar Élet kiadása. 1942. 287 lap.

Féja e könyvében a magyar irodalom történetét tárgyalja 1772-től 1867-ig. Folytatása ez a Régimagyarországnak, és a Magyar irodalom szemléletben kifejtett elvek alapján készült. Fő tétele ez: »A magyarság gyorsan megteremtette nyugati kapcsolatait, átélte, magáévá tette a mélyebb Nyugatiszellemét anélkül, hogy keleti örökségét feladta volna.«

A szemszög, amelyből Féja a magyar irodalmat nézi, sok új és meglepő eredményre vezet. De mint minden »szemléletnek« ennek is megvan az a hátránya, hogy nem szorítható be kereteibe minden alkotás s így nehéz a történeti folytonosságot a szemlélettel összeegyeztetni. Mert tulajdonképpen minden alkotót, sőt minden alkotást csak saját szemszögéből szabadna megítélni.

A másik nagy hiba a mindenáron újat mondani akarás. Így történik meg az, hogy Bessenyeinek legkiemelkedőbb alkotásai leíró költeményei lesznek, Csokonainak elmélkedő versei, Vörösmartynak pedig drámái megelőzik líráját (!), s ami a leggroteszkébb: Arany legkiválóbb alkotása Az elveszett alkotmány!

Ebből következik az is, hogy minden jeles írónk megkapja valamiből az első helyet, mert valamiben mindegyik — első. Bessenyei irodalmunk első magánosa (?), Dayka irodalmunk első túlfínomodott plántája, Csató Pál az első magyar író, akít kikezdett a hírlapírás, Bajza József a magyar prózai stílus törvényeinek az első nagy kodifikátora, stb. stb.

Igen érdekes ezek mellett az is, hogy állandó mérővesszőül Adyt használja s hozzá igyekszik vezetni az egyes írokból kiinduló szálakat, ami sok esetben remekül sikerül is, sokszor azonban erőltetettnek látszik.

Mindezek ellenére valóban annyi sok új oldalát mutatja meg irodalmunknak s annyi új szint fedez fel az egyes alkotásokban, amelynek értéke ma még meg sem becsülhető teljes egészében.

A könyv azonkívül, hogy sok olyan értéket émel a felszínre, amelyet eddig vagy nem vettek észre, vagy nem akartak észrevenni, a maga egészében mindenki számára nemes gazdagodást jelent magyarság tudatának elmélyítésében.

Gergely Gergely.

Herczeg Ferenc, Gondok és gondolatok. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet. Budapest, 1942. 306.

Herczeg Ferenc mint regényíró nem művelte az irányregények műfaját. Szépirodalmi alkotásai — ha rejtegetnek is olykor a jelen viszonyaira vonatkozó megállapításokat — sohasem oktató, befolyásoló célza-

túak. Mindazonáltal nem mondott le Herczeg az írónak küldetéses hivatásáról, vagyis arról a feladatról, hogy a nemzeti élet folyását eszmélkedéseivel nyomon kövesse, és a fejlődés egyes jelenségeivel kapcsolatban rámutasson az elvek és kötelességek feltétlen parancsára. Már Emlékezéseinek olvasásakor is jólesően tapasztaltuk, hogy a századforduló könyvnyelmu életfelfogásának és felszínes életmódjának bemutatásakor több helyen bátran hangot ad a higgadt és kristályos életbölcsestől fakadó kritikának.

Összegyűjtött cikkeinek most megjelent kötetében az életlátásnak és élettapasztalásnak ugyanez az elvi — szinte filozófiai — emelkedettsége párosul az iránymutatás vágyával sőt a javítás készségével. A nemzeti élet ünnepeit és hétköznapjait, próbálkozásait és sorsfordulóit teszi Herczeg a történelem és a közérdek mérlegére. Így akarja igazi súlyukat és helyes irányukat megállapítani.

Társadalom- és németzszezméletét a feltétlenjóhiszeműség és elvtiszta-ság jellemzi. Kár, hogy az egyke-kérdésben csak az immánens orvoslás lehetőségét ismeri.

Ypszilon.

Kerekesházy József, Apponyi. (Singer és Wolfner Irodalmi Intézet kiadása. 1942. 290 old. 28 képpel).

Apponyi Albertet a 85. születésnapján felkérte a magyar képviselőház, hogy »a jövő nemzedék okulására... írja meg emlékiratait«. Almásy házelnök szavai szerint »A jövő történetírásnak nagy érdekei fűződnek ahhoz, hogy az a szellemi kincs, amelyet a nagy államférfi félszázados politikai pályafutása alatt összegyűjthetett, a nemzet számára biztosíttassék.« Apponyi azonban a felkérésnek — mindnyájunk legigazabb sajnálatára — már nem tehetett teleget. Ezt a veszteséget igyekszik a szerző részben pótolni azáltal, hogy Apponyi feljegyzései és Apponyiné közlései alapján vázolja ennek a külföld előtt is nagy köztiszteletben álló nemzetpátriárkának egyéniségét, politikai elveit és azt a felmérhetetlen szolgálatot, amelyet mint a magyar igazságnak »európai nagykövete« nemzetének végzett.

A mű címe helyesebben ez lenne: Apponyi és kora. Kerekesházy ugyanis nemcsak hősenek életkörülményeit kíséri végig, hanem részletes és eleven vonásokkal rajzolja meg Apponyi életének és működésének háttereként a hazai közállapotokat is; így a kiegyezés korát, Tisza Kálmán kormányzatát, az egyházpolitikai harcokat, a millennium káprázatos nemzeti ünnepét, a világháborút, majd a békediktátumok eseményeit, amelyben Apponyinak olyan tragikusan tisztes szerep jutott.

A könyvnek alapjellegét az írónak az a dicséretes törekvése adja meg, hogy a közéletben szereplő Apponyinak közéleti vezérelveit is igyekszik bemutatni. Ezeken kívül részletesen ismerteti Apponyinak külföldi (német, olasz, angol, amerikai) összeköttetéseit, neves államférfiakkal való kapcsolatait, előadó-körútjait, amelyekkel mérhetetlen szolgálatokat tett nemzetének. Ezek a felvilágosító előadások ugyanis nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a külföld — bizonyos hangos és megtevesztő propaganda ellenére is — tisztábban láthassa a magyarság helyzetét és méltányosabban ítélhesse meg nemzeti törekvéseinket és közállapotainkat.